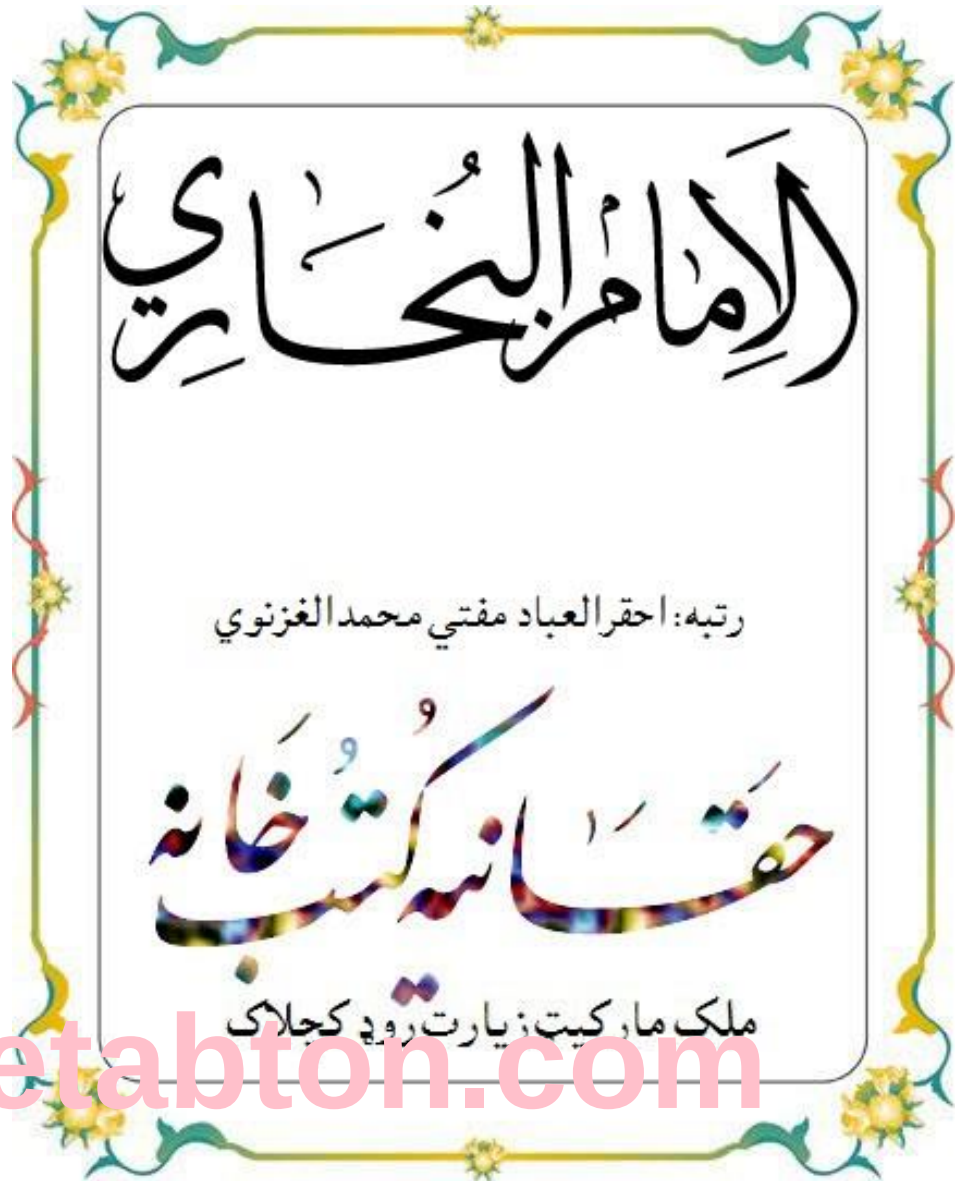

Ketabton.com

ددې ستر محدث، امام الحفاظ والمسلمين، شيخ الاسلام، امير المؤمنين في الحديث او حجة المجتهدين داح n والو، مناقبوا واثارويه اړه خو خبرې دومره زياتي دي چې دهغوټول اړخونه راسپړل تروس وتلې خبره ده، ځكه دا يو داسي بې ساحله سمندردی چې ورڅخه تېرېدل كه ناشوني نه وي نو سخت خوهر و مرودي، له همدې كبله دهغه رحمه الله لنډ ژوند ليك، مناقب واثار په ساده او روانه ژبه او اسانه طريقه رااخلو ترڅو محترم طالبان ورڅخه پوره استفاده وكړي

دامام بخاري رحمه الله ژوند ته لنډه کتنه

د صحيح البخاري د مصنف نوم محمد او د پلار نوم يې اسماعيل دی چې د نسب سلسله يې په دې ډول ده: محمد بن اسماعيل بن ابراهيم بن المغيرة بن بردزبه الجعفي البخاري.

لوړ جديې بردزبه دی، حافظ ابن حجر رحمه الله د فتح الباري په مقدمه ۴۷۷ مخ کې د بابه زور، دراء په غړوندي، د دال په زېر، د زاء په غړوندي چې وروسته ترې

زوردرلودونکې بڼه او ترهغه وروسته هاده، ليکلي دي، همدایې مشهور شکل دی، او ځينو نورو یې یو بل شکل هم بیان کړی.

بردزبه په فارسي کې دبخاري داوسېدونکوپه اصطلاح کروندگرته ويل کېږي، دی فارسي زبانه مجوسي و چې همدایې دخپل پلاردين و او پرهمدي وفات شو، خومغیره دبخارا دوالي يمان الجعفي په لاس مسلمان شونوهمده ته يې نسبت وشو، او په جعفي يادشو، دادهغه چادمذهب پربناء چې وايي کوم څوک چې ديوچاپه لاس مسلمان شي ولاء يې هم دهغه ده او نسبت يې هم هغه ته کېږي، له همدې کبله امام بخاري رحمه الله هم په امام ابو عبد الله الجعفي سره ياديږي.

حافظ ابن حجر رحمه الله عليه وايي: دبخاري د نيکه ابراهيم بن المغيرة په هکله معلومات نه لرم، البته دبخاري پلار اسماعيل بن ابراهيم د ابن حبان په وينا د حماد بن زيد او مالک رحمهما الله څخه حديث اوريدلي دي.

امام ذهبي رحمه الله عليه په تاريخ الاسلام کې وايي چې دامام بخاري پلار [اسماعيل] له ډيرو تقوادارو علماؤ څخه وو، نوموړی دامام محمدرحمه الله د شاگرد امام ابو حفص الكبير ملگری، اودمرگ پروخت يې وصي و.

امام ابن حبان دنوموړی شمار په څلورمه طبقه کې کړی، له امام مالک او حماد بن زيد څخه يې روايتونه کړي او له ابن المبارک سره يې مصافحه کړي

.....
 اوله هغه يې هم روايت کړی ، اوله ده څخه بيا احمد بن جعفر ، نصر بن علي
 او نورو محدثينو روايات کړي

أحمد بن حفص رحمه الله عليه وايي: زه د بخاري پلار اسماعيل ته ورغلم هغه
 د مرگ په حالت کې وو ما ته يې وويل: زما د علم له مخي زما په ټول مال کې
 يو شکمن درهم لاهم نشته .

همداددي حلالي نفقي اثر و چې الله جل جلاله د اسماعيل له زوی څخه امام
 بخاري غوندي د حديثو ستر امام جوړ کړ.

امام بخاري رحمه الله عليه په ۱۹۴ هجري سنه کې د شوال پر ۱۳ نېټه د جمعي
 په ورځ تر لمانځه وروسته په بخارا کې زېږېدلی دی.

بخارا د منځنۍ اسيا مشهور او پېژندل شوی ښار دی چې د پخواني ماوراء
 النهر [د امو د سيند هاخوا (اوسني ازبکستان) کې واقع دی . د بخارا او
 سمرقند تر منځ ۸ ورځي د پياده منزل لاره ده .

د اښار د فقهاؤ ، سترو محدثينو او فاضلانو مرکز او معدن ؤ . په دې ښار کې په
 دومره گڼ شمېر فقهاء ، محدثين او فاضلان تېر شوي چې دهغوی ټولويادول
 امکان نه لري .

بخاري رحمه الله عليه لاما شوم ؤ چې پلاري يې وفات شو او خپلي مور يتيم را لوی کړ،

دنوموړي مور چې ډېره نيکه ميرمن وه په خپل وار سره د خپل زوی ډېره ښه پالنه وکړه او کله به يې چې نوموړي ته پي-ياشيدې ورکولې لومړی به يې اودس کاوه.

هغه مهال چې په نوموړي کې دليک اولوست قوه پيدا شوه نو مور يې په مکتب کې داخل کړ چې ليک او لوست زده کړي او د همدې ليک لوست له لارې د رسول الله صلى الله عليه وسلم د مبارکو احاديثو خدمت وکړي.

ويل کيږي چې محمد [امام بخاري] په ماشومتوب کې ناخاپه د سترگو ليد [ديد] له لاسه ورکړ، نوموړي چې يوه عابده او ډيره تقوا داره ښځه وه ډېره خفه او خوا بدې شوه او هغه هيلې يې مړاوي شوي چې د رسول الله صلى الله عليه وسلم د حديثو د خدمت په لاره کې يې له خپل زوی څخه لرلي، هغې به ډېر زيات ژړل او دعاگانې به يې کولې چې خدای پاک يې زوی بيرته په سترگو بڼا او جوړ کړي، هم هغه وه چې يوه شپه يې په خوب کې حضرت ابراهيم عليه السلام وليد، هغه ورته وويل چې اي فلانی! ستا دعاگانې خدای پاک قبولي کړې له نن څخه به وروسته ستا د زوی سترگې روغي شي، کله چې هغه سهار له

خوبه را وينه سوه گوري چې د محمد بن اسماعيل دواړي سترگې روغي شوي دي..

ابو جعفر محمد بن ابي حاتم وايي: ما له امام بخاري څخه پوښتنه وکړه چې: علم ته دي څنگه مخه کړه؟ هغه را ته وويل: زه د لسو کالو ياتردی د کم عمر ماشوم وم په مکتب کې مې سبقونه ويل چې په زړه کې مې د حدیثو د زده کړې فکر را ته پیدا شو د لس کلنۍ وروسته له مکتب څخه ووتم، یوې او بلې خوا ته د حدیثو په تلاش کې شوم.

یوه ورځ دامام داخلي رحمه الله په درس کې ناست و، هغه شاگردانو ته حدیث بیان کړل او ویې ويل: سفیان عن ابی الزبیر عن ابراهیم، نوبخاري ورته وويل: ابو الزبیر له ابراهیم څخه روایت نه دی کړی، نو امام داخلي ورته په غوصه شو، او دده خبرې ته یې پام ونه کړ. بخاري رحمه الله ورته وويل: خپل لیکل شوی کتاب دي که درسره ویې وگوره، کورته ولاړ او هغه یې وکوت، چې راستون شوو یې ويل: هلکه! صحیح صورت یې څه ډول دی؟ ده ورته وويل: د الزبیر بن عدی عن ابراهیم دی، نو قلم یې ورواخیست او خپل کتاب یې تصحیح کړ، او ورته ویې ويل: رښتیا دي وويل. نو خلک د دې نوي ځوان یاد او حافظې ته حیران شول، په دې مهال دامام بخاري رحمه الله عمر یوولس کاله و.

بخاري رحمه الله عليه وايي: په شپاړس کلنۍ کې مي د ابن المبارک او و کيع کتابونه ياد کړل، او د اصحاب الراي يعني د فقهاوو په ويناوو هم وپوهيدم، نوموړی له خپلي مور او خپل مشر ورور احمد سره مکې ته ولاړ، د حج فريضي له اداء کولو وروسته يې ورور او مور بيرته بخارا ته راستانه شول، او بخاري په مکه کې د حديثو د زده کړې لپاره پاتې شو.

د حرمينواو شاوخوا نورو مشايخو څخه يې حديث او نور اسلامي علوم زده کړل، هلته يې دوه کاله تېر کړل، په مدينه منوره کې يې درسول اکرم صلى الله عليه وسلم دروښتې خواته په سپوږميزو شپو کې د قضايا الصحابة والتابعين او د التاريخ الكبير په نومونو دوه کتابونه وليکل، هغه مهال نوموړی د ۱۸ کاله وټردي وروسته بخارا ته راستون شو.

په علم پسې دامام بخاري رحمه الله سفرونه

تر دې وروسته امام بخاري رحمه الله د حديثونو او نبوي علومو د زده کړې لپاره په سفرونو پيل وکړ، په دې لړ کې يې گڼو اسلامي هيوادونو او ښارونو ته له سترپيا ډک سفرونه وکړل چې د يادونې وړ يې شام، بلخ، مصر، جزيره او نوردې، يوازي بصري ته څلور ځله ولاړ، او شپږ کاله يې په حجاز کې تېر کړل او نوموړي څو څو وارې کوفې او بغداد ته هم د علم حاصلولو په موخه سرور ښکاره کړی.

ددې سفرونو پرمهال نوموړی له ډېرو ستونزو، کړاؤنو او سختیو سره هم مخ شو، خوداتول یې په ډېر زغم او صبر سره وگالل، په دې لار کې چې له هرڅومره ناخوالو سره لاس او گربوان شو ټول یې په ورین تندي وزغمل. ځکه هغه په دې سره دالله جل جلاله له دربارنه دثواب او اجره هيله درلوده، اودهمدي مشکلاتوپه گاللوسره هغه ترقیامت پوري دامت مسلمه امام اوپیشوا شو. همدارازد الله جل جلاله اوخلکوپه منځ کې مقبول اومحبوب شو.

دامام بخاري رحمه الله استادان

نوموړي دوخت له نامتواو وتلیو محدثینو څخه احادیث زده کړل، له سترو حدیث پوهانو څخه یې ولیکل اوهرنبارته چې دی ورغلی ودروایت له مشهورو علماؤ څخه یې روایتونه نقل کړل، پرکني شمېر استادانواودبېلابېلو طبقو پر علماؤ یې سبقونه ولوستل، چې شماراودهغوی دتعدادبیانول یې یومشکل کاردی،

دفتح الباري دمقدمې په ۴۷۹ مخ اودکوکب الداري په ۱۱ مخ کې په خپله دامام بخاري رحمه الله قول نقل شوی دی چې وایي: ماله ۱۰۸۰ هغو کسانو څخه زده کړه کړي چې یوازي حدیث پوهان و، حافظ ابن حجر رحمه الله دامام

بخاري رحمه الله استادان دخپل کتاب فتح الباري په مقدمه کې پنځو طبقو ته ویشلي او په همدغو کې یې حصر کړي دي. (فتح الباری ۴۷۹ مخ)

همداراز حافظ عيني په عمدة القاري او علامه ذهبي په سير اعلام النبلاء (۱۳/ ۳۹۲) کې هم دغو طبقو ته تقسيم کړي دي. او شيخ سبحان محمود رحمه الله [د دارالعلوم کراچۍ پخوانی شيخ الحديث] په خپلودې الفاظو کې د طبقات په لنډول بيان کړي دي.

(۱) لومړۍ طبقه: هغه ده چې ده ته يې له سترو تابعينو څخه احاديث روايت کړي لکه: محمد بن عبد الله الانصاري هغه له حميد څخه روايت کړی، ابن ابراهيم او ابن عاصم النبيل دوی دواړو له يزيد بن ابی عبيد څخه روايت کړی، عبيد الله بن موسى چې ده له اسماعيل بن ابی خالد څخه روايت کړی او ابن نعيم چې له اعمش او نورو څخه يې روايت کړی. دا ټول د دوی استادان دي او سترو تابعين دي.

(۲) دوهمه طبقه: هغه ده چې ده ته يې له ټيټ رتبه تابعينو څخه روايت کړی وي لکه: آدم بن ابی اياس، ابی مسهر عبد الاعلی بن مسهر، سعيد بن ابی مریم، ايوب بن سليمان او داسي نور.

(۳) درېيمه طبقه: هغه دي چې له تابعينو سره يې نه دي ليدلي، بلکه له سترو تبع تابعينو څخه يې اخذ کړی لکه: سليمان بن حرب، قتيبه بن

سعید، نعیم بن حماد، علی بن المدینی، یحیٰ بن معین، ستر فقیه امام احمد بن حنبل، اسحق بن راهویه، ابوبکر بن ابی شیبه، عثمان بن ابی شیبه اوداسي نور، خوپه دې طبقه کې امام مسلم رحمه الله هم له امام بخاري رحمه الله سره دروايت په نقل کې شریک دی. (یعني لکه څرنگه چې امام بخاري رحمه الله له دې طبقې څخه روایت کړی، همداراز امام مسلم رحمه الله هم ورڅخه روایت کړی دی.

(۴) څلورمه طبقه: د حدیثوپه طلب اوزده کړه کې دده ملګري اوانډیوالان، خوهغوی ترده لږ وړاندي دده له ځینو استادانو څخه زده کړي کړي وي لکه: محمد بن یحیٰ الذهلی، ابی حاتم الرازي، عبد بن حمید اوددوی امثال. ده رحمه الله له دې کسانو څخه یواځې هغه څه حاصل کړي چې خپله یې هغو استادانو ته لاس رسی نه درلود او یا به داسي موادو چې له دوی پرته له بل چا سره به نه موندل کېدل.

(۵) پنځمه طبقه: دده خادمان او شاګردان دي لکه: عبد بن ابی العاص الخوارزمي، حافظ ابو عیسیٰ ترمذي، حافظ ابو عبد الرحمن النسائي اوددوی امثال.

امام بخاري رحمه الله له دې کسانو څخه هم کم شمېر روایات کړي اوده چې له امام و کعب رحمه الله څخه کوم روایت کړی و هغه یې عملی کړی هم و، ځکه و

دامام بخاري رحمه الله ژوند ته لنډه کتنه

کېع رحمه الله وايي: لايكون الرجل عالما حتى يحدث عمن فوقه، وعمن هو مثله، وعمن هو دونه.

يعني يو څوک تر هغو سم عالم نه کيدای نه شي تر څو چې له مشرانو، همزولو او کشرانو څخه روايت ونه کړي.

دامام بخاري رحمه الله شاگردان

له امام بخاري رحمه الله څخه گڼ شمېر علماؤ او فقهاؤ زده کړه کړي، او گڼ شمېر محدثينو احاديث ور څخه روايت کړي.

دامام بخاري ديو مشهور شاگرد الفريحي رحمه الله يو قول دفتح الباري په مقدمه (مخ ۴۹۱) کي حافظ ابن حجر رحمه الله نقل کړی دی وايي چې: له امام بخاري رحمه الله څخه جامع صحيح البخاري ۹۰ زره کسانو اوريدلي ده. دده د شاگردانو شمېر د دوی زيات دی چې د ټولو بيانول يې خورا مشکل کار اود ډيروالي له امله يې يادونه هم نه له دي ځای سره مناسبه ده او نه هم ممکنه ده.

دلته به موږ يوازي د نوموړي ديو څو مشهورو شاگردانو په يادونه اکتفا وکړو، دده ستر ستر شاگردان چې د علامه په لقبونو ياد شوي ځيني يې په لاندې ډول دي: حافظ ابو الحسين مسلم بن الحجاج نيشاپوري، د جامع ترمذي مؤلف

حافظ ابو عيسى ترمذي ، حافظ ابو ذرعه ، ابو حاتم رازي ، د سنن نسائي مؤلف ابو عبد الرحمن النسائي ، منصور بن احمد البزدوي ، صحيح بخاري راوي ابو عبدالله الفربري ، ابو عبدالله المحاملي ، حافظ ابن خزيمة او محمد بن نصر المروزي .

دامام بخاري حافظه

امام بخاري رحمه الله عليه زيات ځيرک او د غير معمولي قوي حافظې څښتن و ، ويل کېږي چې په ورکټوب کې يې اويا زره حديثونه يو په بل پسې ياد وه ، او يو کتاب چې به يې يو ځل تر نظر تېر کړ نو ټول به يې ياد شو بيا يې د هغه کتاب کتلو ته اړتيا نه درلوده .

محمد بن حمدويه وايي ماله امام بخاري څخه واورېدل هغه ويل : زما يو لک صحيح حديثونه ياد دي او دوه لکه مي غير صحيح حديثونه ياد دي او د صحيح البخاري حديثونه ما تقريبا د شپږو لکو حديثونو څخه را ايستلي دي .

احمد بن عدي وايي : ماله ډيرو شيخانو اورېدلي دي ، چې هغوی حکايت کاوه هغه مهال چې بخاري و بغداد ته راغی نو څو تنو محدثينو وغوښتل چې بخاري رحمه الله عليه وازمايې ، نو د سلو حديثونو متنونه او سندونه يې سره واپړول د يوه حديث متن يې د بل حديث و سند ته واپړول او بيا يې يوه يوه نفر ته

لس لس حديثونه ورکړه ترڅو بخاري ته يې واوروي ، د بغداد خلک او د دې ترڅنگ د خراسان او نورو وطنونو مسافر راټول سول ، څه مهال چې د خلکو مجمع جوړه سوه نويو تن ولاړ سو د خپلو لسو حديثونو څخه يې د يوه يوه حديث سند او متن بيانوه امام بخاري چې به د هر حديث سند او متن واوريد نو ورته و به يې ويل: په دې حديث علم نه لرم ،

کومو کسانو چې د بخاري د امتحان لکبله د دې حديثونو متنونه او سندونه اړولي وه هغو يوه و بل ته کتل چې سپړي خورا ډېر ځيرک او پوه دي ، خو کوم کسان چې ناخبره وه هغو ته بخاري رحمه الله عليه کمزوري ښکاره شو .

دې لسو کسانو چې هر يوه په نوبت لس لس حديثونه بخاري ته واورول ، او بخاري د هر حديث په جواب کې ورته ويل : چې علم نه په لرم د دوی له فراغت وروسته بخاري هر نفر ته د هغه د هر حديث متن او سند بيان کړ ، چې تا د اول حديث متن داسي او سند داسي بيان کړ ، خو د دې حديث متن او سند اصلا داسي دي . دوی چې دا سل حديثونه په څه ډول ورته بيان کړي وه امام بخاري په هغه ترتيب بېرته ورته بيان کړل او د هريوه غلطۍ يې هم ورته په گوته کوله ، چې د دې حديث متن داسي او سند يې داسي دی ، نو ټولو خلکو د امام بخاري پر ځيرکتيا ، قوي حافظې او علميت اعتراف وکړ ، او ويل يې دا د الله فضل دی چې چا ته وغواړي هغه ته يې ورکوي .

.....

امام بخاري دسترو علماؤ له نظره

د امام بخاري رحمه الله عليه په حفظ ، تقوا او زهد د ده موافق او مخالف ټول قايل وه او په محدثينو کې د امير المؤمنين في الحديث ، ناصر الأحاديث النبوية او ناشر المواريث المحمدية په لقب ياد شوی.

امام احمد بن حنبل رحمه الله عليه وايي : خراسان د محمد بن اسماعيل په شان بل نه دی زېږولی.

امام ترمذي رحمه الله عليه وايي : ما په تاريخ او د حديثو د سندونو او علتونو په پېژندنه کې تر محمد بن اسماعيل يعني بخاري رحمه الله عليه لوی عالم په عراق او په خراسان نه دی ليدلی .

د بخاري او مسلم شيخ محمد بن بشار رحمه الله عليهم وايي په نړۍ کې د حديثو څلور حافظان دي ، (۱) امام بخاري په بخارا کې (۲) امام مسلم په نيشاپور کې ، (۳) علامه دارمي په سمرقند کې (۴) او ابو الزرعة په ري کې . علي بن حجر رحمه الله عليه وايي : امام بخاري په دوی ټولو کې زيات پوه ، دبصيرت څښتن او ځيرک ؤ

ابواسحاق السرماري رحمه الله وايي : که څوک غواړي چې د وخت ريښتونی فقيه وويني نو امام بخاري رحمه الله ته دي وگوري .

.....

ابو جعفر رحمه الله وايي: يوه ورځ مې له يحيى بن جعفر رحمه الله څخه واورېدل چې ويل يې: که زما په وس پوره وای ما به خپل عمر محمد بن اسماعيل البخاري رحمه الله ته ورکړی وای؛ ځکه چې زما مرگ د يو سړي مرگ دی او د امام بخاري رحمه الله مرگ د علم د مرگ په معنا دی .

نعيم بن حماد رحمه الله وايي: محمد بن اسماعيل رحمه الله ددې امت فقيه دی . مصعب الزهري رحمه الله وايي: امام بخاري رحمه الله زموږ د زماني لوی فقيه او په احاديثو کې د ښه بصيرت څښتن دی .

په يو روايت کې دي چې اسحاق بن راهويه رحمه الله يوه ورځ خپلو شاگردانو ته وويل: له دغه ځوان (امام بخاري رحمه الله) څخه احاديث وليکئ، زه باور لرم چې له ده سره د احاديثو دومره علم دی چې که د حسن بصري رحمه الله په زمانه کې وای نو هم به هغه ته خلک اړ و .

علي بن جعفر رحمه الله به ويل: زما په اند په خراسان کې درې تنه عالمان تر ټولو وتلي دي: ابو زرعه، محمد بن اسماعيل، او عبدالله بن عبدالرحمن الدارمي؛ خو محمد بن اسماعيل تر ټولو لوړ دی .

ابوعمار حسين بن حريث رحمه الله به ويل: امام بخاري رحمه الله په احاديثو کې داسي لوړ مقام لري ، لکه الله چې يوازې د حديثو له پاره پيدا کړی وي . حاتم بن مالک الوراق رحمه الله وايي: ما د مکې له علماوو څخه واورېدلي دي

چې ويل به يې: محمد بن اسماعيل يوازي د خراسان امام نه دی، بلکه زموږ امام او فقيه هم دی.

أبو الطيب حاتم بن منصور رحمه الله وايي: امام بخاري رحمه الله د زمکي پرسر د الله له نښانو څخه يوه ښکاره نښانه وه.

سليم بن مجاهد رحمه الله وايي: که د امام بخاري رحمه الله په زمانه کې وکيځ، ابن عيينة، ابن المبارك رحمهم الله ژوندي وای هغوی به هم نوموړي ته اړتيا لرله.

د امام بخاري رحمه الله مشهور استاد او حديثو امام قتيبة بن سعيد رحمه الله وايي: که امام بخاري رحمه الله د صحابه کرامو په منځ کې وای نو د الله يوه معجزه به وه، دی وايي: ما حديث هم کتلي، راويان مې هم کتلي او فقهاء مې هم ليدلي؛ خو د محمد بن اسماعيل غوندي شخص ما په خپل عمر کې نه دی ليدلی.

أبو عبد الله الحاكم رحمه الله وايي: امام بخاري رحمه الله د محدثينو ستر امام دی.

د محدثينو ستر استاذ أبو بکر محمد بن إسحاق بن خزيمة رحمه الله وايي: تر اسمان لاندې [يعني د زمکي پرسر] ما د رسول الله صلى الله عليه وسلم په

احاديثو کې تر محمد بن اسماعيل البخاري رحمه الله ښه پوه شخص بل نه دی ليدلی .

محمد بن حمدون بن رستم رحمه الله وايي: امام مسلم رحمه الله چې کله بخارا ته راغی او له امام بخاري رحمه الله سره مخ شو ورته ويې ويل: اي د استاذانو استاذ، د محدثينو سرداره او د حديثو طبيب! پرې مې ږده چې پښې ده ښکل کړم .

سعید بن جعفر رحمه الله وايي: ما د بصري له علماوو څخه اورېدلي دي چې ويل يې: په معرفت او اصلاح کې د محمد بن اسماعيل رحمه الله په شان بل څوک په دنيا کې نشته .

د بخارا يو لوی عالم محمد بن ابي حاتم الوراق رحمه الله وايي: يوه شپه مې امام بخاري رحمه الله په خوب وليد چې په رسول الله صلى الله عليه وسلم پسې روان دی او هغه صلى الله عليه وسلم چې قدم پورته کړي امام بخاري رحمه الله په هماغه ځای قدم کښيږدي.

دامام بخاري د تقوی نمونه

.....

امام بخاري رحمه الله عليه په روژه کې هره ورځ يو يو ختم کاوه او د تراويح څخه وروسته د شپې په لمانځه کې يې په هرو درو شپو کې ختم کاوه او د پېشلمي په مهال به يې ديارلس رکعت ته تهجد لمونځ کول.

امام بخاري رحمه الله عليه هيڅکله د چا غيبت نه کاوه او ويل به يې چې: زه اميد لرم چې په آخرت کې به الله جل جلاله د چا د غيبت حساب راسره ونه کړي، او وايي: له هغه مهاله چې زه په دې پوهېدلې يم، چې غيبت خپله غيبت کونکي ته زيان رسوي نو له هغه وخت څخه مي د چا غيبت نه دی کړی.

يو چا امام بخاري رحمه الله ته وويل چې: ځيني کسان ستا سود تاريخ د کتابونو له امله تاسو ته گوته نيسي او وايي چې په تاريخي حکايتونو کې د خلکو غيبت راځي، امام بخاري ورته وويل: هغه موږ د نورو څخه د روايت په ډول بيان کوو موږ يې له خپله ځان څخه نه بيانوو.

امام بخاري رحمه الله عليه ته له خپل پلار څخه ډېر مال په ميراث پاته شو د هغه څخه يې صدقه او خيرات کاوه، د طالبانو سره يې ډېر احسانونه کول، او په سخاوت کې يې لاسونه اوږده وه او خوراک يې هم ډېر کم کاوه.

د خپل عصر پر علماوو د نوموړي لوړتيا

نوموړې لا ځوان و چې د وخت لویو لویو علماوو به دهغه څخه حدیثونه زده کوله

امام یوسف بن موسی المروزي رحمه الله وايي: یوه ورځ زه د بصري په لوی جومات کې ناست وم چې دا اعلان وشو چې محمد بن اسماعیل البخاري راغلی دی، نو ټول خلک ور ولاړ شول، زه چې کله ورغلم گورم چې یو ځوان د یوې ستنې و شاته په لمانځه باندې ولاړ دی، کله چې هغه سلام وگرځول، نو خلک ورباندې راټول شول او غوښتنه یې ورنه وکړه چې هغوی ته درسول الله صلی الله علیه وسلم یو څو حدیثونه بیان کړي، امام بخاري رحمه الله ورته وویل: چې زه خو ځوان یم نو تاسو ته به یوازې هغه حدیثونه بیان کړم چې ستاسو د سیمې له علماوو کرامو څخه مې اورېدلي دي نو یو شمیر احادیث یې بیان کړل.

محمد بن یعقوب بن اكرم رحمه الله وايي: امام بخاري رحمه الله چې کله نیشاپور ته راروان و ددې ځای په زرگونو خلک درې رباطه مخته د نوموړي وهر کلي ته را وتلي وه، دی وايي: ځینو ملگرو راته وویل چې په هغه ورځ موږ خلک و شمارل نو یوازې د هغو خلکو شمیر وڅلور زره تنه ورسیدی کوم چې په کچرو یا غاترو باندې راغلي و او هغه چې په اسونو یا پیاده راغلي وو، تردې هم زیات وه.

او څه مهال چې بېرته بخارا ته راستنيدو نو له ښار څخه درې ميله دباندي د استقبال د پاره خېمه ورته درول شوي وه.

له بخارا څخه دنوموړي ايستل

نوموړي په بخارا کې څه موده د حديثوپه تدريس بوخت ؤ ، د ښار امير خالد بن محمد الذهلي چې په سيمه کې د عباسي خلافت نائب و و له امام بخاري سره په دي هيله نرم چلند کول چې صحيح البخاري د ده په قصر کې ورته تدريس کړي ، خوا امام بخاري له دې کار څخه منع وکړه ، او قاصد ته يې وويل چې والي صاحب ته ووايه : زه علم نه خواروم او نه علم د پاچاهانو دروازو ته وروړم که علم ته څه اړتيا لري نو زما مسجد او کور ته دي راځي . خو که دا خبره يې خوښه نه وي نو بيا خودی واک لري زما د تدريس مخه دي ونيسي ترڅو د قيامت په ورځ د الله جل جلاله په حضور کې عذر ولرم ، زه خو علم نه شم پتولی .

والي بيا يوقاصد ورته راوړلېږل چې زما و اولادونو ته يوه ځانگړي تدريسي حلقه جوړه کړه او نور کسان مه ورسره پرېږده ، امام بخاري داهم ونه منله او په جواب کې يې ورته وويل : دا جايز نه ده چې زه ځينو ته د حديثو د اورېدلو اجازه ورکړم او ځيني نور بيا ورڅخه منع کړم .

چې په دې سره د بخارا د والي او امام بخاري رحمه الله ترمخ اړيکي ترينگلي شوي او کرکه يې ترمخ پيدا شوه ، خالد د بخارا والي حريث بن ابي الوراق او نور علماء د امام بخاري په مخالفت کې د ځان ملگري کړل ، هغوی د امام بخاري پرتگلاري او مذهب نيوکې وکړي او والي امام بخاري ته له ښار څخه د وتلو امر وکړ.

بخاري رحمه الله هغوی ته داسي ښيرا وکړه : يا الله ! د دوی په ځانونو ، اولادونو او کورنيو کې په دوی هغه څه ووينه چې دوی يې زما سره د کولو اراده کړي ده . الله جل جلاله د بخاري ښير د دوي په حق کې قبوله کړه مياشت لانه وه تېره شوي ، چې د عباسي خلافت لخوا د بخارا د والي خالد د بندي کولو او په ښار کې يې د رسوا کولو فرمان صادر شو ، خالد پرخرې باندي سپور په ښار کې وگرځول شو ، او د مرگ ترمهاله په بنديخانه کې پاته شو ، نورو کسانو چې له ده سره د امام بخاري په ځورونه کې مرسته کړې وه هغوی هم الله جل جلاله د سختو کړاونو او مشکلاتو سره مخ کړل.

امام بخاري رحمه الله چې څه مهال د بخارا څخه ولاړ نو د سمرقند خلکو خط ورته راوړل چې په هغه کې له ده څخه سمرقند ته د ورتلو غوښتنه شوي وه ، امام بخاري د سمرقند په لور روان شو ، له سمرقند څخه ۶ ميله دباندي د خرتنک کلی دی ، څه مهال چې بخاري د خرتنک کلي ته ورسېد ، هلته يې

خپلوان وه او له هغوی سره میلمه پاته شو، امام بخاري په خرتنک کې وو چې خبر ورته راغی چې په سمرقند کې دده د ورتلو لکبله د خلکو تر منځ شخړه او جنجال را پیدا شوی دی ځیني کسان د بخاري د ورتلو پلوي کوي او ځیني نور یې بیا د ورتلو سخت مخالفت کوي.

امام بخاري رحمه الله علیه په خرتنک کې څه موده پاتې شو تر څو موضوع بڼه روښانه شي، په دې وخت کې امام بخاري ناروغ شو، د سمرقند لخوا استازي راغلل او له امام بخاري څخه یې غوښتنه کوله چې سمرقند ته ورسره ولاړ شي، امام بخاري د هغوی بلنه ومنله، موزې یې په پښو کړې لنگوټه یې وتړله او د سپرلۍ پر خوا وروړوان شو فقط چې څو قدمه یې د سپرلۍ پر خوا واخستل ملګرو ته یې مخ راواړول او ویې ویل: ما پرېږدئ ضعف را ته پېښ شو هغوی هم پرېښود، یوه شپه یې تر لمانځه وروسته دعاوي وکړي په دعا کې یې دا هم وویل: اللهم أنه قد ضاقت علي الأرض بما رحبت فاقبضني إليك.

ژباړه: یا الله! محکمه له ډیرې پراختیا سره سره پر ما تنګه شوه ته مې روح در قبض کړه.

.....
 بيا يې څنگ وواهه لږموده وروسته له خپل رب سره ملاقي شو اوروح يې
 دا علي عليه پرلوري والوت ، انا لله وانا اليه راجعون.

امام بخاري رحمه الله عليه په ۲۵۶ هجري سنه کې د شنبې په شپه چې د کمکي
 اختر شپه وه ديارلس ورځي کم د ۲۲ شپېتو کلونو په عمر په خرتنگ کې وفات
 شو ، په نوموړي د کمکي اختر په ورځ د ماسپېنين له لمانځه وروسته د جنازي
 لمونځ وشو چې له سمرقند او نورو سيمو څخه گڼ شمير خلک په جنازه کې
 د شريکيدلو لپاره راغلي ؤ او په همدې خرتنگ کې خاوروته وسپارل شو ، هغه
 مهال چې نوموړي په قبر کې کښېښودل شونو د قبر له خاورو څخه يې څو
 ورځي د مشکو په شان خوشبويي ولاړيده

د صحيح البخاري ليکل او دهغه نوم

حافظ ابن حجر رحمه الله د فتح الباري په مقدمه ۸ مخ کې ليکي : نوموړي
 خپل کتاب په [الجامع الصحيح المسند من حديث رسول الله صلى الله عليه
 وسلم ، وسنه ، وايمه] سره نومولی

او علامه عيني رحمه الله بيا د عمدة القاري د لمړي ټوک په ۵ مخ کې د صحيح
 البخاري په نامه کې د المسند په ځای المختصر توري ذکر کړي

په خپله امام بخاري وايي: ما « الجامع » له شپږسوه زره حديثونوڅخه په شپاړس کلونو کې تصنيف کړ او د الله جل جلاله او د ځان ترمايېن مي حجة جوړ کړی

همداراز دده په يوه قول کې راغلي: ما خپل کتاب الجامع په مسجد حرام کې تصنيف کړ، تر هغه مي پکې هيڅ حديث نه دی ليکلی ترڅو چې به مي استخاره او دوه رکعت نفل ونه کړل او د هغه حديث په صحت به مي پوره يقين ونه شو،

اوله همده څخه رانقل شوي چې: ما په خپل کتاب کې چې هر حديث ليکلی دی لومړی مي د هغه دليلکولپاره غسل کړی او بيا مي دوه رکعت نفل کړي دي او بيا مي هغه حديث ليکلی دی.

حافظ ابن حجر په مقدمة الفتح ۴۹۸ کې ليکي: ددي او مخکنۍ خبري چې په مختلفو سيمو کې يې د بخاري حديث ليکلي په دي ډول تطبيق راځي چې ددي تصنيف شروع او د ابوابو ترتيب خويي په مسجد الحرام کې وکړ او نور حديثونه يې په خپل ښار او مختلفو سيمو کې پکې ليکلي، چې خپله دده له قول چې د اکتاب يې په شپاړس کاله کې ليکلی هم په همدې دلالت کوي، ځکه ښکاره خبره ده چې نوموړي شپاړس کاله په مکي حرم کې نه دی پاتې شوی. علامه عيني رحمه الله هم همداخبره کړي ۵/۱

د بخاري دليلکولامل

شاه عبدالعزيز الدهلوي رحمه الله په بستان المحدثين کې ليکلي: امام بخاري يوه ورځ د اسحاق بن راهويه په مجلس کې ناست ؤ چې هغه خپلو ځينو شاگردانو ته وويل: کاشکي چې يو چا داسي مختصر کتاب په سننو کې ليکلی وای چې په هغه کې يې يواځې صحيح احاديث راټول کړي وای چې خلکو ورباندې عمل کړي وای، نو له همدې ورځې دامام بخاري رحمه الله په زړه کې د همداسي يوه کتاب ليکلو مينه او رغبت پيدا شو، او د کتاب په ليکلو يې پيل وکړ.

هغه له شپږ سوه زره [شپږ لکه] احاديثو څخه پکې هغه ډير صحيح احاديث راټول کړل او ځينې يې د کتاب د ډير اوږدوالي له امله پرېښودل.

په عمدة القاري ۵/۸ او همداراز په تقريب النواوي او فتح الملهم کې دي چې د المړي کتاب دی چې په الصحيح المجرد کې ليکل شوی.

علامه ابن حجر يې بيا د بخاري شريف د ليکلو يوه بله وجه ليکلي: هغه وايي چې محمد بن سليمان بن الفارس وايي: ماله امام بخاري رحمه الله څخه اوريدلي ويل يې چې: ما رسول الله صلى الله عليه وسلم په خوب کې وليد زه دهغه مخې ته ولاړوم او د يوه پکي په مټ مې له هغه څخه مچان شړل، بيا مې د دې خوب په اړه له ځينو تعبيرپوهانو څخه تعبير وغوښت، هغوی راته وويل

تاسوبه له رسول الله صلى الله عليه وسلم څخه دروغ ليري کوي ، نوهمداؤ چې
زه يې د داسي کتاب ليکلوته ليوال کړم ، مقدمة الفتح ۸ مخ .

د صحيح البخاري مقام

حافظ ابن حجر رحمه الله ليکي : ابو جعفر محمود بن عمرو العقيلي وايي : هغه
مهال چې امام بخاري «الصحيح» وليکل نو يې امام احمد بن حنبل ، يحيى بن
معين ، علي بن المديني او نورو سترو علماؤ ته وړاندي کړ ، هغوی له څلورو
حديثونو پرته نور ټول احاديث صحيح وبلل ، عقيلي وايي په دې حديثونو کې
دامام بخاري قول دا اعتبار وړ دی هغه دا چې دا حديثونه صحيح دي . مقدمة
الفتح ۴۸۹ مخ

په دې خبره د ټولي اسلامي نړۍ د متقدمينو او متاخرينو علماؤ اتفاق دی چې
له کتاب الله وروسته تر ټولو اصح کتاب صحيح البخاري او صحيح المسلم دي
، او جمهور علماء بيا په دې يوه خوله دي چې صحيح البخاري تر صحيح المسلم
اصح دی ، که څه هم ځيني علماء - د المغرب [اندلس] علماء - صحيح مسلم
ته په صحيح البخاري باندې ترجيح ورکوي

د صحيح بخاري روايت

وړاندي موويل چې له امام بخاري رحمه الله څخه گڼ شمير شاگردانو روايتونه کړي ، دهغه يوشههور شاگرد الفربري رحمه الله وايي چې د صحيح البخاري ۹۰ زره شاگردانو سماع کړي خو په هغوی کې له ما پرته بل څوک نشته چې له مصنف نه دهغې روايت وکړي ، يعني د صحيح بخاري نسخه له ما پرته له کوم بل چا سره نشته .

خو علامه ابن حجر دفتح الباري په مقدمه ۴۹۱ کې په هغه نيوکه کړي اوويلي يې دي چې : ده دا خبره دخپل علم له امله کړي چې ده ته بل څوک داسي نه دي معلوم چې د صحيح بخاري روايت دي يې کړي وي ، کنه نو ډيرو نورو کسانو لکه ابي طلحة منصور بن محمد بن علي بن قريبه هم ددي روايت کړی .

په هر صورت ترمورپوري د صحيح البخاري نسخي په لاندینی څلورو رواياتو سره رارسيدلي

لمړۍ نسخه : د ابو طلحة منصور بن محمد بن علي بن قريبه البزدوي المتوفی ۳۲۹ هـ په روايت سره .

دوهمه نسخه : د ابراهيم بن معقل النسفي المتوفی ۲۹۴ هـ په روايت سره

درېيمه نسخه : د حماد بن شاکر النسفي [په ځينو کې د النسفي په ځای النسوي ليکل شوی] المتوفی ۲۹۰ هـ په روايت سره

خلورمه نسخه : د محمد بن يوسف بن مطر بن صالح بن بشر الفربري المتوفى
۳۲۰ هـ په روايت سره

په اوسني وخت کې له همدې آخري خلورمي نسخې پرته هيڅوک د صحيح بخاري روايت نه کوي او يواځې همدا نسخه پاتې ده ، لکه د ابن الاثير په جامع الاصول ۱/۱۸۵ همداراز ابن حجر دفتح الباري په مقدمه ۴۹۱ او ابن کثير په البداية ۱۳/۱۱ کې د همدې خبرې تصريح شوي

د صحيح البخاري د حديثونو شمېر

امام النووي رحمه الله په خپل مختصر - الارشاد - کې وايي: په صحيح بخاري کې ټول ټال اوه زره ، دوه سوه پنځه اويا (۷۲۷۵) حديثونه دي چې مکررات ورسره شمار کړل شوي ، خو که مکررات ترې ليري کړل شي نو بيا خلورزره (۴۰۰۰) پاتې کيږي

خو حافظ ابن حجر دفتح الباري په مقدمه ۴۲۵ مخ کې ليکي: امام نووي رحمه الله چې کومه خبره کړي دايې دابو الفضل بن طاهر له کتاب نه نقل کړي ځکه هغه دبخاري ټول بابونه شمارلي او بيا يې سره جمع کړي ، نو وروسته راتلونکو کسانو دنيک گمان له امله په همدې اعتبار کړی او دهغه تقليد يې کړی،

خوابن حجر رحمه الله وايي: مادبخاري شريف ټول حديثونه باب په باب شمار کړل چې ټول احاديث يې له متعلقاتو او متابعاتو پرته چې ماليکلي اوزماورباندې يقين شوی اوه زره ، درې سوه ، اوه نوې (۷۳۹۷) حديثونه دي ، چې په دي سره ددوی تر ذکر شويو حديثونو يوسل دوه وېشت حديثونه زيات دي

يعني دلمړني قول مطابق په بخاري شريف کې ټول ۷۲۷۵ حديثونه دي

اودابن حجر دقول مطابق بيا ټول ۷۳۹۷ حديثونه دي چې دده په قول کې ۱۲۲ حديثونه ترلمړني تحقيق زيات دي.

داخود مسند حديثونو شمارؤ ، پاتي شوه معلق اومتابعات نو حافظ ابن حجرپه مقدمة الفتح ۴۶۹ کې وايي: په ټول کتاب کې تعليقات يوزر ، درې سوه ، يوخلوينست (۱۳۴۱) حديثونه دي ، اومتابعات اوتنبيه علي الروايات درې سوه يوخلوينست (۳۴۱) دي ، چې په دي سره په ټول کتاب کې شته احاديث سره له مکرراتو (۹۰۸۲) نهه زره دوه اتيا ته رسيږي ،

خوله نوموړي په دي حساب کې تېروتنه شوي ، په حقيقت کې خپله دهمده دقول مطابق په بخاري شريف کې ټول احاديث له مکرراتو سره (۹۰۷۹) نهه زره نه اويا دي

دامام بخاري رحمه الله ژوند ته لنډه کتنه

حکه مسند حدیثونه پکې (۷۳۹۷) دي

او معلق پکې (۳۱۴۱) دي

او متابعات پکې (۳۴۱) دي

چې ددي ټولو مجموعه (۹۰۷۹) کيږي

ديادوني ده چې دغه پورتنۍ شميره له هغه موقوف او مقطوع حدیثونو پرته ده چې په بخاري شريف کې ذکر شوي دي.

د بخاري شريف شروحات

ډيرويخواڼيو او اوسنيو علماؤ د بخاري شريف په شروحاتو ، درس او تدريس ، تعليق تخريج او تلخيص او نورو اړخونو خدمتونه کړي چې ترسرهاؤ يې شميرزياتيږي

له مشهورو شروحاتو څخه يې ، اعلاء السنن ، د ابوسليمان الخطابي شرح ، د حافظ علاء الدين الحنفي شرح ، الکوکب الدراري د حافظ کرمانی شرح ، د حافظ قطب الدين الحلبي الحنفي شرح ، او تر ټولو مشوره شرحه يې فتح الباري د حافظ ابن حجر العسقلاني ، او عمدة القاري د حافظ بدر الدين العيني الحنفي رحمهما الله دي ،

ویل کيږي فتح الباري دمصنف په اجازه ترعلامه عيني پوري ورسیده کله چې يې په احنافو دهغه ردونه وليدل نو په عمدة القاري کې يې دهغه تعقيب وکړ ، کله چې دنوموړي شرح عمدة القاري ابن حجرته ورسیده نو يې دهغه اعتراضونه په يوه کتاب [انتقاض الاعتراض] کې راغونډ کړل دځينو يې جوابونه وليکل ، اودځينو دجواب لپاره يې بياض پريېښود ، ابن حجر لاداکتاب پوره نکړ له دي نړۍ يې سترگي پټي کړي ، انالله وانا اليه راجعون

اوله دي وروسته چې کوم شارحين دي نوهغوی له فتح الباري او عمدة القاري څخه اخذ کړی لکه الخیرالجاري دملامحمد يعقوب ، اودعلامه القسطلاني شرح.

ددیوبند علماؤ دبخاري شریف په هر لحاظ درس تدریس او شروحاتوسره تړل هرچاښه خدمت کړی چې دیو خوشروحاتو یادونه به يې دلته وکړو د دیوبندي علماوو له طرفه دبخاري شریف شروحات:

(۱) فیض الباري علی صحیح البخاري.

دادامام شاه انورشاه کشمیري رحمة الله علیه په شرق او غرب ، عربو او عجمو کي یوه مقبوله ، معتبره او مستنده شرحه ده ، چي په شپږو ټوکونو کي

بار بار چاپ شوي.

(۲) تعليقات جامعة على صحيح البخاري د شيخ الحديث احمد علي سهارنپوري، ډيره مفيده حاشيه او تعليق دی، البته د بخاري په پنځه ويشتو اجزاوو ليکلي شوي، او په پاتي پنځه اجزاوو د شيخ صاحب شاگرد محمد قاسم نانوتويي تعليق او حاشيه ليکلي.

(۳) الابواب والتراجم للبخاري، شپږ ټوکه، د مولانا زکريا رحمه الله.

(۴) لامع الدراري على صحيح البخاري، لس ټوکه.

دا د شيخ زکريا رحمه الله پلار شيخ محمد يحيى د حضرت مولانا رشيد احمد گنگوهي رحمه الله د بخاري درسونه راڅمعه کړي.

چي بيا ورسته شيخ محمد زکريا رحمه الله دا شرحه عربي ته ژباړلي او د ۱۲ کاله محنت څخه ورسته يي عام محضر ته وړاندي کړي.

(۵) انوار الباري في شرح صحيح البخاري دا هم د شيخ انور شاه کشميري رحمه الله په اردو ژبه کي د بخاري درسونه دي چي مولانا احمد رضا بجنوري صاحب څمعه او ترتيب کړي.

(۶) ايضاح البخاري ، خلورتوکه.

داد شيخ فخر الدين احمد مراد آبادي رحمه الله درسونو مجموعه ده چي
شيخ رياست علي بجنوري صاحب يې جمعه او ترتيب کړي.

(۷) شرح تراجم البخاري: د شيخ ال هند مولانا محمود حسن ديو بندي

(۸) شرح تراجم البخاري: شيخ مولانا محمد ادریس کاند هلوی

(۹) التقرير على صحيح البخاري: شيخ محمد زكريا كاند هلوي، شيخ محمد
يونس

(۱۰) ارشاد القاري الى صحيح البخاري: شيخ مفتي رشيد احمد لدهياني

(۱۱) تلخيص البخاري شرح صحيح البخاري: شيخ شمس الضحى مظاهري

(۱۲) تحفة القاري في حل مشكلات البخاري: شيخ محمد ادریس کاند هلوی-

(۱۳) امداد الباري في شرح البخاري: شيخ عبد الجبار اعظمي-

-
- (۱۴) جامع الدراري في شرح البخاري: شيخ عبد الجبار اعظمي
- (۱۵) التصويبات لما في حواشي البخاري من التصحيقات: شيخ عبد الجبار اعظمي.
- (۱۶) الخير الجاري على صحيح البخاري: شيخ خير محمد مظفر گرهی.
- (۱۷) النور الساري على صحيح البخاري: شيخ خير محمد مظفر گرهی
- (۱۸) احسان الباري لفهم البخاري: شيخ محمد سرفراز خان صفدر.
- (۱۹) جواهر البخاري على اطراف البخاري: شيخ قاضي زاهد حسيني.
- (۲۰) انعام البخاري في شرح اشعار البخاري: شيخ عاشق الهي بلند شهري ومهاجر مدني
- (۲۱) دروس بخاري، د شيخ حسين احمد مدني رحمه الله، دا د شيخ نعمت الله صاحب له خوا مرتبه شوي چي ځيني ټوكونه يې چاپ شوي هم دي.
- (۲۲) ترجمة صحيح بخاري، د شيخ شبير احمد عثمانی رحمه الله (۲۳) فضل الباري شرح صحيح بخاري، د شيخ شبير احمد عثمانی رحمه الله
-

(۲۴) النبراس الساری فی اطراف البخاری، دوه ټوکه.

دا شيخ عبد العزيز گوجرانوالا له طرفه په عربي ژبه کي ليکل شوي شرحه ده،
په دي اړه دده حاشيه د ((مقياس الواري على النبراس الساری)) په نوم هم
ډيره د اهميت وړ ده.

(۲۵) تحقيق وتعليق لامع الدراري على جامع البخاری: شيخ محمد زكريا
کاند هلوۍ

(۲۲) انعام الباری شرح بخاری: شيخ محمد امين چاټکامی

(۲۷) نصر الباری شرح البخاری، خوارلس ټوکه.

دا د شيخ عثمان غني صاحب له طرفه ليکل شوي شرحه ده.

(۲۸) تفهيم البخاري دا د شيخ ظهור الباری اعظمی قاسمی له طرفه په اردو
کي ليکل شوي شرحه ده.

(۲۹) حمد المتعالي على تراجم صحيح البخاری، دا د شيخ سيد بادشاه گل

رحمه الله شرحه ده. نوموړی د شیخ حسین احمد مدني رحمه الله شاگرد وو.

(۳۰) فضل البخاري فی فقه البخاري، دا د شیخ عبدالرؤف صاحب شرحه ده، نوموړي د شاه انور شاه کشميري شاگرد وو.

(۳۱) تسهیل الباری فی حل صحیح البخاری: دا د شیخ صدیق احمد باندوی رحمه الله شرحه ده.

(۳۲) کشف الباری عما فی صحیح البخاری، پنځلس ټوکه چاپ او په نورو کارروان دی، دا د شیخ سلیم الله خان حفظه الله یوه ډیره مفیده او جامعہ شرحه ده، چي اصلا دده له درسونو څخه ترتیب شوي او بیا له تحقیق او تخریج نه ورسته چاپ شوي.

(۳۳) شرح البخاری، تجرید البخاری: شیخ محمد حیات سنبله، نوموړی د شیخ مفتي محمد عاشق الهي استاذ تیر شوی.

(۳۴) انعام الباری، دروس بخاری شریف، شپاړس ټوکه.

دا د مولانا مفتی محمد تقی عثمانی صاحب د درسونو مجموعه ده، ترتیب ورکونکی یې مولانا مفتی محمد انور حسین دی.

دامام بخاري رحمه الله نور تصانيف

امام بخاري حمه الله ډېر کتابونه تصنيف کړي دي لکه الأدب المفرد ، بر الوالدين ، تاريخ الكبير ، تاريخ الأوسط ، تاريخ الصغير ، خلق افعال العباد. جزء رفع اليدين ، جزء قراءة خلف الامام ، بر الوالدين ، كتاب الضعفاء ، حافظ ابن حجر رحمة الله عليه وايي : دا کتابونه ټول موجود دي او په اورېدلو يا اجازه يې موږ ته روايت شوی دی.

امام بخاري رحمة الله عليه له دې پرته نور تصنيفونه هم لري لکه ، جامع الكبير ، مسند الكبير ، تفسير الكبير ، كتاب الأشربة ، كتاب الهبة ، أسامي الصحابة ، كتاب الوجدان ، كتاب المبسوط ، كتاب الكنى ، كتاب الفوائد او كتاب العلل.

مأخذونه

۱ - فتح الباري

۲ - سير أعلام النبلاء للحافظ شمس الدين الذهبي

دامام بخاري رحمه الله ژوندته لنډه كتنه

- ۳ - تاريخ بخارى .
  - ۴ - مقدمة فتح الباري، لابن حجر العسقلاني
  - ۵ - البداية والنهاية، لحافظ عماد الدين ابن كثير
  - ۶ - مقدمة شرح صحيح مسلم - يحيى بن شرف النووي
  - ۷ - تهذيب الكمال
  - ۸ - أصول التاريخ والأدب
  - ۹ - جامع الاصول لابن الاثير
  - ۱۰ - موجز تراجم الائمة لمحمد هاشم الايوبي
  - ۱۱ - فتح الملهم ، علامه شبير احمد عثمانى
-

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library